

JAKOŚĆ ŻYCIA: WYZWANIE, SPEŁNIANIE SIEBIE

Pod redakcją
JACKA OLSZEWSKIEGO

JAKOŚĆ ŻYCIA:
WYZWANIE, SPEŁNIANIE SIEBIE

JAKOŚĆ ŻYCIA: WYZWANIE, SPEŁNIANIE SIEBIE

Pod redakcją
JACKA OLSZEWSKIEGO

Sosnowiec 2021

Recenzent

dr hab. Anna Maria Manek, prof. WSH

dr hab. Barbara Gawda, prof. UMCS

dr hab. Maciej Borski, prof. WSH

Redaktor Oficyny Wydawniczej „Humanitas”

Danuta Dziewięcka

Projekt okładki

Bartłomiej Dudek

Copyright by:

Oficina Wydawnicza „Humanitas”

ul. Kilińskiego 43

41-200 Sosnowiec

tel.: 32 363 12 25

e-mail: wydawnictwo@humanitas.edu.pl

dystribucja@humanitas.edu.pl

ISBN: 978-83-66165-75-5

Sosnowiec 2021

*Pamięci
Doktora Andrzeja Bulzaka
Dyrektora Instytutu Psychologii
Wyższej Szkoły Humanitas*

Spis treści

Słowo od Władz Wyższej Szkoły Humanitas.....	9
--	---

Wprowadzenie	11
--------------------	----

Rozdział I. Wspomnienia o dobrych ludziach

Agnieszka Trzewiczar

Dobry człowiek, dobre życie – próba definicji pomiędzy życiem codziennym a literackim przykładem	17
---	----

Rozdział II. Jakość życia. Konstrukty teoretyczny

Zenon Uchnast

Charakterologiczne prototypy poczucia jakości życia.....	29
--	----

Rozdział III. Zdrowie a jakość życia

Żaneta Rachwaniec-Szczecińska, Beata Łabuz-Roszak, Paweł Dobrakowski, Marek Roszak

Jakość życia pacjenta zależy od jakości w ochronie zdrowia	49
--	----

Marek Kuźnik

Komunikacja w rodzinie dotkniętej kryzysem suicydalnym adolescenta	59
--	----

Jacek Olszewski

Satysfakcja z życia w chorobach zagrażających życiu	75
---	----

Agnieszka Mateja

Wsparcie społeczne u osób chorych na schizofrenię	89
---	----

Kazimierz Pospiszył

Potencjał rozwojowy wychowanka podstawą skutecznej resocjalizacji	103
---	-----

Rozdział IV. Przemiany rozwojowe a jakość życia

Tatjana Búgelová, Lena Čupková

Myths and stereotypes associated with elderly people	113
--	-----

Lena Čupková, Tatjana Búgelová	
Reflection of occupational ageism from the perspective of two generations	121

Rozdział V. Zagadnienia społeczne a jakość życia

Irena Pospiszyl	
Mam dwustu przyjaciół, czyli o paradoksach samotności współczesnych pokoleń.....	131

Ryszarda Ewa Bernacka	
Nonkonformizm konstruktywny i pozorny.....	145

Gabriela Mikulášková	
Migration and quality of life	161

Rozdział VI. Poczucie sensu a jakość życia

Bożena Muchacka, Agnieszka Muchacka-Cymerman	
Autorefleksja i autoanaliza w odkrywaniu przez nauczycieli siebie i sensu swojego zawodu	177

Artur Radacki	
Rola duchowości i religijności w poprawie jakości życia człowieka.....	189

Rozdział VII. Jakość życia z perspektywy prawa

Mariusz Lekston	
Instrumenty polityki WLB jako element koncepcji jakości życia w miejscu pracy (QWL)	207

Jadwiga Stawnicka	
Swoboda głoszenia własnych poglądów w kontekście jakości życia	221

Katarzyna Szlachta-Kisiel	
Ryzyko niesamodzielności – wyzwanie XXI w.	235

Tomasz Świętnicki	
Choroba psychiczna jako problem z umiejscowieniem w przepisach prawnych	247

Jan Ciechorski	
25 lat obowiązywania ustawy o ochronie zdrowia psychicznego – refleksje dotyczące konieczności zmian w zakresie postępowania przymusowego	263

Tomasz Tabaszewski	
Jakość życia jako kryterium sprawiedliwej kary.....	283

SŁOWO OD WŁADZ WYŻSZEJ SZKOŁY HUMANITAS

„Śmierć nie jest kresem naszego istnienia. Żyjemy w naszych dzieciach i następnych pokoleniach. Albowiem to dalej my...” – pisał Albert Einstein. Gdy wspominamy osobę śp. Dr. Andrzeja Bulzaka, nie mamy wątpliwości, że w słowach Einsteina kryje się autentyczny sens i głęboka prawda. Rozmawiając z absolwentami kierunku psychologia w Wyższej Szkole Humanitas, którzy byli studentami Zmarłego, jak i z jego współpracownikami związanymi z Instytutem Psychologii WSH, odczuwamy, że dzieło Andrzeja Bulzaka nie dobiegło kresu, a osoba tego znakomitego Naukowca i wielkiego Człowieka wciąż żyje – w pamięci, sercach i działaniach wielu osób, w tym zwłaszcza wychowanków, uczniów i przyjaciół...

Dr Andrzej Bulzak posiadał wspaniałą umiejętność zarażania pasją i dzielenia się entuzjazmem. Potrafił też skupiać wokół siebie wartościowych ludzi, których w tajemniczy, sobie tylko znany sposób, znajdował, przyciągał i zatrzymywał w swej orbicie. W relacjach prywatnych był duszą towarzystwa, świetnym gawędziarzem i dowcipnym krasomówcą, z którym można było porozmawiać na każdy temat: od polityki, przez podróże, po sport. W relacjach zawodowych był z kolei profesjonalistą i perfekcjonistą, ale łączącym te cechy z życzliwością, empatią, serdecznością i otwartością na innych. Zapewne to właśnie te cechy sprawiały, że do dr. Andrzeja Bulzaka lgnęli studenci i naukowcy zainteresowani realizowaniem wraz z nim ambitnych projektów badawczych i dydaktycznych, których wciąż chętnie się podejmował.

Praca z nim była zawodowym wyzwaniem, ambitnym celem, ale i przyjemnością. Pozwalała nie tylko rozwinąć skrzydła, wszak nierzadko obejmowała projekty innowacyjne i nowatorskie, nawet w skali międzynarodowej, ale także uczyła dialogu, porozumienia, współpracy opartej na zasadach etyki i szacunku wobec drugiego Człowieka. Dawała także bardzo wiele satysfakcji osobistej i dostarczała pozytywnych emocji – Andrzej Bulzak był bowiem promotorem czy szefem nieszczędnym uśmiechu, dobrego słowa, zabawnego żartu czy serdecznego uścisku dłoni. Nade wszystko był jednak autorytetem, a Jego zdanie miało dla współpracowników i studentów wielkie znaczenie. Wielokrotnie w sytuacjach trudnych, w obliczu problemów, zadawali sobie oni w duchu pytanie: a jak postąpiłby albo co powiedziałby Andrzej Bulzak... Magistranci Andrzeja Bulzaka wspominają wielogodzinne dyskusje podczas seminariów, w trakcie których promotor dzielił się wiedzą, doświadczeniem i radą, bronił własnych przekonań merytorycznych, zapoznawał słuchaczy z mało znanymi teoriami i koncepcjami psychologicznymi, pilnował najwyższych standardów metodologicznych.

Dziedzictwem Andrzeja Bulzaka są nie tylko wartościowe monografie i artykuły naukowe, setki prac dyplomowych, cytowane referaty konferencyjne, nowatorskie

programy kształcenia czy niezliczone ekspertyzy. Dziedzictwo Andrzeja Bulzaka stanowią przede wszystkim postawy etyczne i kompetencje społeczne, jakie ukształtował u swoich wychowanków. Dziedzictwo to stanowią pełne empatii, wrażliwości na drugiego człowieka, otwarte na dialog serca uczniów Zmarłego – psychologów i pedagogów pracujących dziś w Polsce i za granicą, nierzadko w najdalszych zakątkach globu. Dziedzictwo Andrzeja Bulzaka stanowią bezkompromisowe charaktery naukowców pracujących niegdyś pod kierunkiem Zmarłego, dla których – dzięki szkole ich Mistrza – dążenie do odkrywania Prawdy stanowi wartość najwyższą, wbrew modom, chwilowym trendom i ułudom pozornych uproszczeń, na które w Nauce reprezentowanej przez Andrzeja Bulzaka nigdy nie było miejsca.

Jesteśmy dumni, że drogi dr Andrzej Bulzaka i Wyższej Szkoły Humanitas spotkały się kilkanaście lat temu, a potem połączyły w jedną. Nie jest przy tym istotne, czy to był przypadek, czy przeznaczenie. Ważne, że dalej już razem podążaliśmy tą drogą. Drogą budowania „naszej psychologii”, powstałej w wyobrazeniach Zmarłego, a jednocześnie komponującej się z ideą Humanitas wyrażającą renesansowe podejście do edukacji jako działań nakierowanych na wszechstronny rozwój człowieka, harmonijne formowanie jego osobowości, wspieranie twórczych zdolności.

Zaplanowaliśmy jeszcze tyle na tej naszej wspólnej drodze... Trudno nam pogodzić się w tym, że dalej będziemy nią podążać bez Ciebie. Nie mamy wątpliwości, że nasza psychologia, a raczej Twoja psychologia, taką pozostanie. Zadbamy o to wspólnie z Twoimi najbliższymi współpracownikami, w których działaniach często widać niejako Twoją rękę... Brakuje nam Cię, Andrzeju! Mimo że – pamiętając przywołane na wstępie słowa Einsteina – nie mamy wątpliwości, iż wciąż jesteś z nami...

Aleksander Dudek

Założyciel i Kanclerz Wyższej Szkoły Humanitas

prof. WSH dr hab. Michał Kaczmarczyk

Rektor Wyższej Szkoły Humanitas

dr Mariusz Lekston

Prorektor ds. organizacyjno-prawnych i polityki kadrowej

WPROWADZENIE

Problematyka jakości życia stanowi przedmiot zainteresowań psychologii, medycyny, pedagogiki, prawa i innych dyscyplin naukowych. Dlatego w różnorodny sposób jest ujmowana oraz eksplorowana. Nie ma jednorodnych kryteriów, które pozwoliłyby na pełną, obiektywną ocenę jakości życia. Według przedstawicieli psychologii pozytywnej jakość życia odnosi się do jego oceny i może podlegać wartościowaniu. Pojęciem bliskoznacznym jakości życia jest satysfakcja z życia, czyli dobre samopoczucie, które jest traktowane jako subiektywny dobrostan, przeciwstawiany dobrostanowi psychologicznemu, na który z kolei składają się m.in.: akceptacja siebie, zdolność do wzrostu osobistego, posiadanie celów życiowych, pozytywne relacje z innymi ludźmi.

Jakość życia dotyczy niewątpliwie różnych aspektów. Nie może być pojmowana w oderwaniu od czynników kulturowych, systemu wartości, celów i oczekiwań człowieka. Może na nią wpływać wiele czynników, takich jak: wiek, zasoby psychiczne, w tym osobowościowe, sieć wsparcia społecznego i umiejętność korzystania ze wsparcia, obecność choroby lub zaburzenia psychicznego. Jednak jakość życia nie jest stała, może się zmieniać, np. pogarszać na skutek zmiany sytuacji życiowej. Może też ulegać poprawie na skutek oddziaływań pomocowych: psychologicznych, medycznych, edukacyjnych, wychowawczych, resocjalizacyjnych, socjalnych, prawnych.

Oferowana Czytelnikowi książka składa się z siedmiu rozdziałów przedstawiających wiodącą problematykę jakości życia z różnych perspektyw: dobre życie dobrych ludzi, konstrukt teoretyczny jakości życia, jakość życia w zdrowiu i chorobie, jakość życia w aspekcie przemian rozwojowych związanych ze starzeniem się, jakość życia z perspektywy społecznej, sens życia i jego jakość oraz prawo w odniesieniu do jakości życia.

Rozdział pierwszy, dotyczący wspomnień o dobrych ludziach, zawiera tekst Agnieszki Trzewicarz, poświęcony dwóm postaciom, które stanowią przykłady dobrego życia: doktorowi Andrzejowi Bulzakowi – dyrektorowi Instytutu Psychologii Wyższej Szkoły Humanitas w Sosnowcu oraz dziadkowi autorki – Tadeuszowi Maciążkowi. Autorka podkreśla pozytywne cechy obu bohaterów tekstu.

Drugi rozdział monografii, ujmujący jakość życia w kategoriach konstruktu teoretycznego, obejmuje artykuł Zenona Uchnasta, w którym autor przedstawia badania dotyczące psychometrycznych wartości skali poczucia jakości życia. Przy tym, w odniesieniu do jakości życia, łączy podejście humanistyczne z psychometrycznym.

Trzeci rozdział książki zawiera pięć opracowań, które dotyczą jakości życia w zdrowiu i chorobie. Pierwszy z artykułów autorstwa Żanety Rachwaniec-Szczecińskiej, Beaty Łabuz-Roszak, Pawła Dobrakowskiego i Marka Roszaka porusza problematykę

związków jakości usług w ochronie zdrowia z jakością życia. Autorzy zwracają uwagę na to, że wysoka jakość usług świadczonych w ochronie zdrowia może skutecznie wspomagać proces zdrowienia, w efekcie przekładając się na poziom jakości życia. Z kolei w drugim opracowaniu Marek Kuźnik prezentuje badania własne, przeprowadzone wśród młodzieży znajdującej się w grupie ryzyka zagrożenia zachowaniami suicydalnymi, w kontekście funkcjonowania systemu rodzinnego i jakości komunikacji z perspektywy adolescentów. Empiryczny artykuł Jacka Olszewskiego jest poświęcony negatywnemu wpływowi najczęściej występujących chorób cywilizacyjnych, które stanowią zagrożenie dla życia: choroby nowotworowej i chorób układu krążenia, na satysfakcję z życia oraz zależnościom między poziomem subiektywnego dobrostanu a wiekiem oraz sposobami radzenia sobie ze stresem w badanych grupach. Natomiast Agnieszka Mateja w tekście o charakterze badawczym porusza problematykę choroby, jaką jest schizofrenia, w odniesieniu do różnych rodzajów i aspektów wsparcia społecznego, z uwzględnieniem cech sieci wsparcia społecznego osób ze schizofrenią, badanych za pomocą autorskiej Skali Sieci Wsparcia Społecznego. Kazimierz Pospiszyl, odwołując się do założeń psychologii pozytywnej, zwraca uwagę na potencjał rozwojowy przestępców seksualnych, który pełni istotną rolę w efektywnej resocjalizacji. Autor powołuje się przy tym na amerykańskie doświadczenia w resocjalizacji przestępców seksualnych i programy realizowane w Kanadzie.

Czwarty rozdział poświęcony jest jakości życia w kontekście przemian rozwojowych. Zawiera on dwa doniesienia z badań prowadzonych na terenie Słowacji, których autorkami są Tatjana Búgelová i Lena Čupková. Pierwszy artykuł koncentruje się na wpływie mitów i stereotypów dotyczących starzenia się na postrzeganie osób starszych przez osoby w wieku produkcyjnym. Z kolei w drugim poruszany jest problem dyskryminacji osób starszych w pracy.

Następny, piąty rozdział, dotyczy zagadnień społecznych w odniesieniu do szeroko pojmowanej jakości życia. W jego skład wchodzi trzy opracowania. Rozpoczyna go tekst Ireny Pospiszyl, który stanowi przegląd badań dotyczących więzi społecznych, w odniesieniu do współczesnych pokoleń. Autorka zwraca uwagę na specyfikę relacji społecznych, podejmowane sposoby radzenia sobie z lękiem przed utratą więzi osobowych i wynikające z tego zagrożenia u młodszych pokoleń. Natomiast Ryszarda Ewa Bernacka w swoim artykule przedstawia nonkonformizm jako osobowościowy składnik postawy twórczej. Wyodrębnia przy tym dwa odmienne typy konformizmu: konstruktywny i pozorny oraz wskazuje na zasadność uwzględniania takiej typologii w procesie wychowania i edukacji. Z kolei Gabriela Mikulášková w swoim opracowaniu koncentruje się na jakości życia migrantów, odwołując się do wielowymiarowego modelu jakości życia, który uwzględnia obszary: psychospołeczny, środowiskowy, fizyczny i poznawczy.

Szósty rozdział poświęcony jest roli poczucia sensu, w tym wykonywanego zawodu, a także duchowości i religijności w poprawie jakości życia. Bożena Muchacka i Agniesz-

ka Muchacka-Cymerman zwracają uwagę na efektywne kształcenie nauczycieli, które jest nastawione na rozwój społeczno-emocjonalny, dzięki czemu poprzez autorefleksję i autoanalizę daje autonomię, poczucie sensu życia i poczucie sensu aktywności zawodowej. Natomiast Artur Radacki, dokonując przeglądu badań, które wpisują się w nurt psychologii zdrowia i ujęć holistycznych, podejmuje problem wpływu duchowości i religijności na jakość życia w sferach fizycznej, psychicznej i społecznej.

Monografię zamyka rozdział poświęcony jakości życia z perspektywy prawa. Zawiera on sześć artykułów. W pierwszym z nich Mariusz Lekston przedstawia mechanizm związku stosowanych w zatrudnieniu instrumentów polityki Work Life Balance z koncepcją jakości życia w miejscu pracy (QWL). Autor opiera się przy tym na założeniu, że łączenie życia zawodowego z rodzinnym pozostaje w ścisłym związku z fundamentalnymi założeniami filozofii QWL. Z kolei artykuł Jadwigi Stawnickiej na temat swobody głoszenia własnych poglądów w związku z poczuciem zadowolenia porusza kwestię granic pomiędzy restrykcyjnością a liberalizacją w kontekście wolności słowa. Natomiast Katarzyna Szlachta-Kisiel ukazuje problem niesamodzielności osób starszych w czasach obecnych, wynikający z sytuacji demograficznej, w kontekście opieki społecznej i ubezpieczeń społecznych. Tomasz Świątnicki w swoim opracowaniu dokonuje analizy pojęcia „choroba psychiczna”, zarówno z perspektywy międzynarodowej, jak i polskiej, zwracając uwagę na problem z jego umiejscowieniem w przepisach prawnych. Tekst Jana Ciechorskiego skłania do refleksji nad regulacjami ustawy o ochronie zdrowia psychicznego, najbardziej ingerującymi w podstawowe dobra osób z zaburzeniami psychicznymi, które dotyczą podejmowania działań przymusowych. Materiał zaprezentowany w rozdziale kończy artykuł Tomasza Tabaszewskiego, który zwraca uwagę na to, że zawinione naruszenie jakości życia stanowi kryterium pozwalające na wybranie sprawiedliwej kary za przestępstwa. Autor odwołuje się przy tym do spójnej koncepcji kary jako symetrycznej odpowiedzi na przestępstwo.

Z dokonanego w powyższym wprowadzeniu przeglądu tekstów wynika, że w monografii zawarte są zarówno opracowania obejmujące rozważania i badania, które opierają się na podejściu pozytywnym, nastawionym na rozwój, samorealizację, jak i takie, które naświetlają problemy dotyczące satysfakcji z życia u osób doświadczających trudności, wynikających np. z kryzysu, choroby, podeszłego wieku.

Proponowana Czytelnikowi książka może dostarczyć wielu interesujących informacji dotyczących jakości życia, zawiera bowiem zbiór opracowań prezentujących jakość życia z perspektywy różnych dziedzin nauki: psychologii, medycyny, pedagogiki, socjologii, teologii, prawa.

Można mieć nadzieję, że będzie ona przydatna osobom wykazującym zainteresowanie szeroko pojętą problematyką jakości życia – zarówno badaczom, jak i praktykom.

